

VÄRLDSKULTUR
MUSEERNA **ÖSTASIATISKA**

JAPANS KULTUR OCH HISTORIA

SAMMANFATTNING AV UTSTÄLLNINGEN

Grundskola åk 4-9, gymnasieskola och vuxenstuderande i ämnena
Historia, Religion, SO

Vägledning för lärare att genomföra en egen visning med sin klass

Denna vägledning och sammanfattning av utställningen *Japan – föremål och bilder berättar* på Östasiatiska museet i Stockholm kan användas av dig som lärare när du på egen hand leder runt dina elever i utställningen och berättar om det som visas. Vägledningen ger tips, fakta, sammanfattning, upplägg, samt vissa höjdpunkter och intressanta föremål, avdelningar och teman att visa och berätta om.

Upplägg, introduktion, råd, arbetsuppgifter och övningar som lärare och elever kan använda sig av i samband med museibesöket finns i dokumentet "Lärarhandledning Japan egen ledning".

Inled din visning vid ingången till utställningen om Japan. Presentera utställningens grundläggande innehåll och berätta därefter om Haniwa-figuren och Japans äldre historia.

Tips på stopp att göra:

1: Monter med Haniwa-figur

Figuren är jord av bränd lera och har använts som gravföremål. Troligen från Kofun-perioden, ca 250-550-tal e kr. Berättar om tankar kring liv, död och religion som fanns i äldre tiders Japan. Vem eller vad figuren föreställer är ej klart.

2: Väggmotiv med stadscen från Edo (Tokyo) under Edoperioden (1603-1868)

Utställningen fokuserar på Edo-perioden som även kallas för Tokugawa-perioden efter den styrande klanen och dess ledare – *shōgun* (militärdiktator). Edo är det gamla namnet på huvudstaden Tokyo. Under tidsperioden spelade den tidigare ledaren – kejsaren – en marginaliserad roll.

Många företeelser som idag uppfattas som "typiskt japanska" fick sin bestämda form under Edo-perioden. Japans specifika kulturhistoria presenteras vidare i utställningen genom föremål som använts av två urbana samhällsgrupper, samurajer och "stadsbor" (*chōnin*, "medelklassen"). I staden delades stadsborna i sin tur ofta upp i hantverkare och köpmän. På landsbygden levde den största klassen – bönderna.

I utställningen visas även föremål som gestaltar omvärldskontakter från 400-talet till nutid. I en kronologisk presentation av japanska föremål som tas till Sverige från 1600-talets mitt till 2000-tal öppnas frågan om hur bilden av Japan formats i Sverige.

Stopp 3: Montrar med netsukefigurer

Netsuke är en slags skulpterad knapp som både hade praktisk och prydnad funktion i den traditionella japanska klädseln – kimono för män. Eftersom plagget saknade fickor kunde man fästa mindre hängande saker med en snodd innanför obin, bältet, vilken trädde genom netsuken, som fungerade som stopp ovanför det hårt snörda bältet. Kvinnor kunde stoppa mindre saker i ärmen på sin kimono. Utifrån bärarens behov, smak och modets växlingar uppstod en efterfrågan på olika motiv, kvalitet och variation, vilket ledde till att netsukefigurer kom att produceras i stora mängder. Motiven kom från japansk och kinesisk mytologi och historia, samt från växt- och djurvärlden. Materialet kunde bestå av trä, elfenben, horn, metall eller porslin.

Stopp 4: Monter med samurajrustning, sadel, stigbyglar och pilkoger, samt monter med svärd, dolkar och masker

Rustningen är troligen från 1800-talet och gjord för strid. Rustningar gjorda för ceremoniellt bruk var mer praktfulla. Familjevapen i form av vattenväxten omodaka. Sadel och stigbyglar i svart lack på trä med dekor i guldlack. Stigbyglarna praktiska när samurajen stod upp och sköt sina pilar, som förvarades i pilkoger. Rustningen gjord för att skydda med delar av järn och skinn, samtidigt som den skulle tillåta rörlighet och smidighet. Det var särskilt viktigt att krigarna skulle framstå som skräckinjagande – hjälmar och masker därför fantasifulla. Ofta var de dekorerade med symboler som skulle ge framgång, skydd och lycka.

Samurajen hade ofta två svärd: katana, över 60 cm, och wakizachi, under 60 cm. Enligt mytbildningen skulle samurajen vara ett med sitt svärd, själen fanns i svärdet, och vapnen namngavs oftast på olika sätt.

Körbärsblomman (i montertapeten) är en symbol för samurajens korta liv. Blomman blommar under kort tid och symboliserar ofta förgänglighet och

osäkerhet. Krigstid var medellivslängden för samurajer 20 år.

Samurajerna, adeln/krigarklassen, fanns redan under Heian-perioden, från 800-talet. Vid denna tid kunde "vem som helst" som var skicklig på att strida och hade goda kontakter bli samuraj. Men samuraj i betydelsen "att tjäna" är vanlig från 1200- och 1300-talen. Från denna tid gick också yrket i arv från far till son.

Under nästan 700 år, ca 1185-1868, styrdes Japan av samurajer. Japan var under Edo-perioden organisatoriskt ett envælde och en kontroll- och militärstat, styrd av en general (*shōgun*). Under tidsepoken var det fred, Japan isolerade sig från omvärlden och samurajernas roller i samhället förändrades.

Uttrycket "penseln och svärdet i samklang" betecknar samurajens ideala tudelade uppdrag under Edo-perioden: konstarterna och krigskonsten. Istället för att kriga eller odla jorden blev samurajerna ämbetsmän, lärare och läkare i staden. En del drev omkring sysslolösa (alla hade ändå rätt till ett fast underhåll hela sitt liv, utbetalt i ris), en hel del blev herrelösa, d v s arbetslösa (*rōnin*). Till konstarterna och administrationen hörde att kunna läsa och skriva på japanska och kinesiska samt matematik, musik och litteratur, inkluderande de kinesiska klassikerna, teceremoni, blomsterarrangemang och trädgårdskonst.

Även om det var särskilt samurajsöner som på olika sätt lärdes upp i sin framtida profession, präglades både flickor och pojkar av samurajsläkt av sin bakgrund.

Samurajdöttrar tränade också kampsport. Historiskt sett var svärdslien (*naginata*, en sorts stav med klinga på) det vapen som samurajkvinnor förväntades behärska. Även om det var sällsynt med kvinnor på slagfälten är ett fåtal kända genom historien. Samurajhustrur kallades annars ibland för "lånad livmoder", vilket visade på deras roll som barnaföderskor. De var också skyldiga att ta hand om hushållet.

Då Japan åter "öppnades" 1853 och utländska influenser kom in i landet och det moderniserades och industrialiserades, ansåg många att samurajerna, i deras traditionella roll, inte hade någon plats i samhället längre. Genom olika reformer och konflikter under Meijiperioden (1868–1912 då kejsaren kom tillbaka till makten) marginaliserades de en gång stolta krigarna och försvann från stadsbilden.

Stopp 5: Monter med buddhistiska föremål

Buddhismen kom under 500-talet e Kr till Japan från Kina och Korea via det långa handelsnätverk som brukar gå under namnet Sidenvägen. Sen tidigare var den shintoistiska folktraditionen och religionen stark i Japan, och den nya och gamla trosinriktningen blandades på flera sätt samman.

Stopp 6: Monter om "den flytande världen"

Begreppet "den flytande världen" myntades om livet i Edos nöjeskvarter. Här blandades människor från olika samhällsgrupper samman. De många kabukiteatrarna var återkommande mötesplatser. Här spelades ett mer folkligt skådespel i jämförelse med den traditionella No-teatern med

sina stiliserade masker. I nöjeskvarteren kunde människor även besöka geishor – sällskapsdamer som bjöd in besökare till samtal, musik, dans och sång.

Stopp 7: Täcket med krigsmotiv

Se Världskulturmuseernas digitala lärplattform *Allt har en historia* och avsnittet om:

[Världskrigens era och den japanska imperialismen – sängtäckor för barn - Världskulturmuseerna](#)

[Allt har en historia - Världskulturmuseerna \(varldskulturmuseerna.se\)](#)

Turen i utställningen kan nu avslutas eller så kan eleverna gå runt på egen hand. Det finns även möjlighet att besöka utställningar om Kina, Korea, Målerirummet, asiatiskt kulturarv, ateljén, samt tillfälliga utställningar.